

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Sanaston lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023 (HE 154/2022 vp)

Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry, Sanasto rf (jäljempänä Sanasto) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Sanasto on valtakunnallinen kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö, joka valvoo kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja etuja. Edustamme yli 15 000 kirjallisuuden tekijää. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Finlands svenska författareförening rf, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry sekä Suomen tietokirjailijat ry.

Sanaston pääviestit:

- *Kirjallisuuden tekijöiden toimeentulosta on pidettävä huolta, jotta suomalaista kirjallisuutta ja kotimaisille kielille käännettyä maailmankirjallisuutta on monipuolisesti tarjolla jatkossakin.*
- *E-kirjat ja e-äänikirjat on saatettava pikaisesti lainauskorvauksen piiriin.*
- *Lainauskorvaukseen on tehtävä tasokorotus, jolla turvataan lainauskorvausten säilyminen pohjoismaisella tasolla.*

1. Yleisesti lukutaidosta, korona-ajasta ja tekijöiden toimeentulosta

Lukeva elämäntapa on tasa-arvon, sivistyksen ja hyvinvoinnin perusta. Lukutaidon varmistaminen on paitsi yhteiskunnan demokratian myös yksilön tasavertaisten mahdollisuuksien ja arjen pärjäämistaitojen varmistamista. Lisäksi on tärkeää, että hyvä lukutaito antaa suojaa informaatiovaikuttamista ja yhteiskunnan jakautumista vastaan. Sanasto kannattaa lämpimästi valtion talousarvioesityksessä luovan alan koronaelvytykseen, lukevan elämäntavan edistämiseen ja kirjastojen saavutettavuuteen tähtääviä ehdotuksia. Samalla Sanasto kuitenkin muistuttaa, että kirjailijoiden ja kääntäjien tekijänoikeuksista ja edellytyksistä tehdä työtä on pidettävä huolta. Kirjallisuuden tekijöiden on tultava työllään toimeen, jotta suomalaisille on jatkossakin tarjolla monipuolista ja laadukasta luettavaa – suomalaista kaunokirjallisuutta, tiede- ja tietokirjallisuutta, pedagogisesti jäsenneltäviä oppikirjoja ja kotimaisille kielille käännettyä maailmankirjallisuutta.

Korona-aika on koskettanut myös kirjallisuuden tekijöitä, sillä monen tekijän tulot koostuvat useista lähteistä, ja korona-aikana esimerkiksi esiintymisistä ja kirjailijavierailuista saadut tulot ovat laskeneet. Vaikka samaan aikaan etenkin e-kirjat ja e-äänikirjat ovat kasvattaneet kustantamoiden tuloja, tekijöiden

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

kukkarossa erilaisten maksullisten lukuaikapalveluiden suosio ei näy yhtä hyvin. Suomen Kirjailijaliiton tutkimuksen mukaan 77 % kirjailijoista arvioi korona-ajan aiheuttaneen tulonmenetyksiä. Esimerkiksi äänikirjojen suosio on lisännyt kirjojen kokonaisuusmyyntiä, mutta äänikirjasta maksettava palkkio on keskimäärin edelleen vain 1/5 vastaavan painetun kirjan tuotosta.¹ Osa kirjallisuudesta julkaistaan jo nyt vain sähköisessä muodossa e-kirjana tai e-äänikirjana.

Valtion talousarvioesityksessä mainitaan, että yleisten kirjastojen toiminnoissa ja palveluissa on tarvetta parantaa erityisesti digitaalisten sisältöjen yhdenvertaista saatavuutta. Kirjallisuuden e-lainaaminen kasvoi yleisissä kirjastoissa 500 prosenttia vuosina 2015–2020², ja korkeakoulukirjastoissa se on jo arkea. Sanasto haluaa muistuttaa, että tekijä ei saa korvausta näistä lainoista, sillä lainauskorvausta maksetaan toistaiseksi vain fyysisten teoskappaleiden lainoista. Myöskään kansallinen e-kirjastohanke ei voi rakentua kestäväälle pohjalle, jos kysymystä lainauskorvauksista ei ole ratkaistu.

Lainauskorvauksen tasokorotuksen ja e-lainauskorvauksen voimaansaattamisen lisäksi kirjailijoiden ja kääntäjien työn tekemisen edellytyksiä tulee tukea myös tarkistamalla kirjallisuuden tekijöille suunnattujen apurahojen tasoa sekä taiteilijaeläkkeiden määrää.

2. Lainauskorvaus on ulotettava e-kirjojen ja e-äänikirjojen lainaamiseen

Lainauskorvaus on tekijänoikeuskorvaus, jota maksetaan teosten kirjastolainauksesta. Se on korvausta teosten ilmaisesta käyttämisestä ja siitä tekijälle aiheutuvasta tulonmenetyksestä. Kun teosten maksuton kirjastolainaaminen sallitaan, pitää siitä suorittaa asianmukainen käyttöön perustuva tekijänoikeuskorvaus. Voimassa olevan tekijänoikeuslain mukaan lainauskorvausta suoritetaan kuitenkin vain fyysisten teoskappaleiden lainoista. Suomeen on saatava pikaisesti tekijänoikeuslainsäädäntö, joka mahdollistaa lainauskorvauksen maksamisen myös e-kirjoista ja e-äänikirjoista. Muutos pitää toteuttaa kirja-alan kaupallista markkinaa vaarantamatta.

Lainauskorvaus on osa kirjallisuuden tekijän tuloja, joka lisää kirjailijoiden ja kääntäjien mahdollisuuksia elättää itsensä työllään sekä keskittyä uusien teosten kirjoittamiseen. Lainauskorvaus on monelle kirjallisuuden tekijälle tärkeä osa omaa toimeentuloa: kaunokirjailijoille se muodostaa keskimäärin 27 prosenttia kaunokirjallisuudesta saaduista tuloista³ ja kirjallisuuden kääntäjille keskimäärin noin kolmasosan kirjallisuuden kääntämiseen liittyvistä tuloista⁴. E-lainauskorvauksen kautta myös kääntäjät pysyvät jatkossa työnsä tuottamassa arvoketjussa mukana, sillä he saavat usein työstään vain kertakorvauksen. E-kirjojen lainauskorvaus on saanut laajaa kannatusta koko kirja-alalla.

Sanasto kiittää lämpimästi eduskuntaa ja sivistysvaliokuntaa hyvästä yhteistyöstä sekä edistysaskeleista e-lainauskorvauksia koskevassa asiassa. Samalla Sanasto kohteliaasti muistuttaa, ettei asiaa koskevaa

¹ Suomen Kirjailijaliiton tutkimus 2022

² Suomen yleisten kirjastojen tilastot <https://tilastot.kirjastot.fi>

³ Suomen Kirjailijaliiton tulotutkimus 2018

⁴ Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:n jäsentutkimus 2022

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

lainsäädäntöä ole saatu vielä kuntoon. Eduskunnan joulukuussa 2021 antamassa lausumassa eduskunta edellytti e-kirjojen ja e-äänikirjojen lainaaminen saattamista mahdollisimman pian lainauskorvauksen piiriin e-aineistojen kaupallisen markkinan toimintaa vaarantamatta. Kevään 2022 kehysriihessä e-kirjojen ja e-äänikirjojen lainauskorvausta varten tehtiin miljoonan euron budjettivaraus vuosille 2023–2026. Tätä 1 miljoonaa euroa ei mainita nyt annetussa valtion talousarvioesityksessä. Sanasto myös suuresti ihmettelee, miksi e-lainauskorvauksen maksamisen edellyttämää lakimuutosta koskevaa hallituksen esitystä ei ole mainittu loppuvaalikauden lainsäädäntösuunnitelmassa.

Sanasto ja kirjallisuuden tekijät haluavat uskoa, että opetus- ja kulttuuriministeriö etenee nyt asiassa ripeästi ja laatii eduskunnan tahdon mukaisesti asiaa koskevan hallituksen esityksen siten, että asia etenee eduskuntaan marraskuun puoliväliin mennessä, ja epäkohta laissa saadaan korjattua kuntoon vielä tällä vaalikaudella.

3. Lainauskorvauksen tulee säilyä pohjoismaisella tasolla

Kirjastolaitoksella on valtava merkitys sivistykselle ja lukutaidolle – kirjastot tuovat kirjallisuuden kaikkien ulottuville. Pohjoismaista Suomessa myös lainataan kirjastoista ahkerimmin: Joka kolmas suomalainen käy kirjastossa vähintään kerran kuukaudessa, ja lukeminen on suomalaisten suosikkitapa nauttia kulttuuria.⁵

Suomessa lainauskorvausjärjestelmä syntyi myöhään muihin Euroopan maihin verrattuna, sillä lainauskorvauksia alettiin maksaa Suomessa vasta vuonna 2007. Kirjallisuuden tekijät ovat kuitenkin hyvin kiitollisia siitä, että lainauskorvaus nousi Suomessa vihdoinkin vuonna 2017 pohjoismaiselle tasolle ja korkeakoulukirjastot otettiin mukaan korvauksen piiriin. Silti lainauskorvausmäärärahan tasokorotuksissa Suomi on jäänyt muista Pohjoismaista jälkeen: edellinen korotus lainauskorvauksen määrärahaan tehtiin vuonna 2016. Ruotsissa määräraha on noussut tämän jälkeen 24 prosenttia ja Tanskassa 5,5 prosenttia.

Taulukko 1. Lainauskorvaukset Pohjoismaissa vuonna 2021

	Lainoja yleisissä kirjastoissa	Määräraha vuodessa (€)	Määrärahan korotukset vuodesta 2016	Maksettu alkaen vuodesta
Tanska	25 miljoonaa	25,8 M €	5,5 %	1946
Ruotsi	48 miljoonaa	17,8 M €	24 %	1954
Suomi	76 miljoonaa	14,2 M €	0 %	2007

* Lainauskorvausjärjestelmät ja jakoperusteet vaihtelevat maittain eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään. Koronarajoituksilla on voinut olla vaikutusta vuoden 2021 kirjastojen lainamääriin.

⁵ Kulttuuribarometri 2022

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

Myös Suomessa on tärkeää pitää huolta siitä, että lainauskorvauksen määrärahan tasoa korotetaan säännöllisin väliajoin: määrärahaa tulee korottaa 10 prosentilla nykyisestä eli 1,5 miljoonaa euroa. Tasokorotuksen jälkeen pohjoismaisella tasolla pysymisestä olisi helpointa huolehtia säännöllisillä indeksikorotuksilla.

Tasokorotukselle on Sanaston näkemyksen mukaan myös vahvat poliittiset perusteet: vuonna 2021 joulukuussa annetussa eduskunnan lausumassa eduskunta edellytti, että lainauskorvausmäärärahan tasoa korotetaan vastaamaan pohjoismaista korvaustasoa.

Helsingissä 3. päivänä lokakuuta 2022

Peter Sandström
Hallituksen puheenjohtaja

Linda Lappalainen
Yhteiskuntasuhteiden päällikkö

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

